

fraai. Sommige auteurs, waaronder Johan zelf, blijken over kennis van het Grieks te beschikken. In de brieven treffen we bij een oppervlakkige analyse al citaten aan van en verwijzingen naar Cicero, Livius, Vergilius, Terentius, Plautus, Ovidius, Martialis, Plinius minor, Seneca, Persius, Ulpianus, Aristoteles, Plato en Herodotus.

Al deze gegevens zijn het resultaat van twee doctoraalscripties (van Yvonne Kuik en mijzelf). Het betrof dus een eerste, oppervlakkige bestudering. Tot mijn taken als AIO aan de RUG behoort onder andere het opnieuw en nu grondiger bestuderen van dit brieven corpus. Dan zullen er waarschijnlijk nog meer interessante gegevens over de klassieke eruditie in de brieven en over de identiteit en *Bildung* van de schrijvers boven water komen.

3. W. Reinders, "*Romule, nostratis columen linguaeque lyraeque*". Een elegie van de Leidse Neolatijnse dichter Janus Dousa aan de Amsterdamse rederijker Roemer Visscher

De Noordwijkse jonkheer Jan van der Does (1545-1604), beter bekend onder zijn humanistennaam Janus Dousa, was een opmerkelijk veelzijdig man. Tijdens het Spaanse beleg van de stad Leiden (1573/74) voerde hij het bevel over het burgervendel en bleef hij - tegen de weifelachtige magistraat in - trouw aan de zaak van Willem van Oranje. In opdracht van dezelfde Oranje was Dousa actief betrokken bij de stichting van de Leidse universiteit in 1575, de eerste in de Noordelijke Nederlanden. Als haar curator had hij een gelukkige greep in het aantrekken van de vermaarde Justus Lipsius en Josephus Scaliger tot professoren. Daarnaast was Dousa zijn leven lang werkzaam als historicus (o.a. een geschiedenis van het graafschap Holland), filoloog (o.a. Catullus, Tibullus en Propertius) en Neolatijs dichter (zeven omvangrijke bundels poëzie).

Minder bekendheid geniet het feit, dat Dousa intensieve literaire contacten onderhield met een aantal Amsterdamse en Leidse rederijkers die in deze periode een begin maakten met de hervorming van de Nederlandse literatuur in renaissancistische richting. Dousa's belangstelling voor een dergelijke hervorming van de literatuur in de landstalen was waarschijnlijk al tijdens zijn studiejaren in Parijs (1564/66) gewekt door zijn geregelde omgang met Jean Dorat, Guillaume des Autelz en Jean Antoine de Baif (leden van de beroemde Pléiade-groep). Wanneer Dousa, teruggekeerd in Holland, tijdens het eerder genoemde beleg van de stad Leiden bevriend raakt met de stadssecretaris en rederijker Jan van Hout, slaat de vonk over: Dousa inspireert Van Hout tot vertalingen van (Neo)latijnse auteurs (o.a. Janus Secundus en Georges Buchanan) in de 'moderne Franse maat' (nl. de alexandrijn). Van Hout zet Dousa op zijn beurt aan tot het schrijven van poëzie in de Nederlandse taal. Hetgeen Dousa metterdaad zal doen.

Via Jan van Hout komt Dousa tevens in aanraking met andere Nederlandse literatoren, onder wie de Amsterdamse graanhandelaar en rederijker Roemer Visscher. Bij gelegenheid van een bezoek aan Leiden, waarschijnlijk in september 1578, brengt Visscher een inscriptie aan in Dousa's album amicorum

(... "Waerom uE. Janus is gheheten?/Om dat ghy bemint d'oude en nieuwe Poeten."). Dousa reageert op bezoek en inscriptie met een breedvoerige Latijnse elegie 'Ad Romulum Piscarium' (Dousa, *Elegiae*, 1586, II,I; 67 disticha). Belangrijk motief in deze elegie is het "Romule, nostratis columnen linguaeque lyraeque": Onder leiding van Roemer zal de Nederlandse taal, die nu nog "inhonora ac peregrinis oblita fucis" is, zich binnen afzienbare tijd tot grote hoogte ontwikkelen. Wat Visschers vernieuwende betekenis betreft, prijst Dousa hem vooral als aemulator van Martialis. Tenslotte zegt Dousa zo van Visschers prestaties onder de indruk te zijn, dat hij de Neolatijnse poëzie verder zal laten voor wat ze is en op de door Visscher geëffende paden van de poëzie in de landstaal zal treden. Zo zien we de humanist Janus Dousa in een Neolatijns gedicht, met een opvallend groot aantal citaten uit de antieke elegische poëzie (m.n. Propertius en Tibullus), een bij uitstek nationaal onderwerp als de ontwikkeling van de literatuur in de Nederlandse taal behandelen.

4. Jan Bloemendal, *Sancta Inquisitio et Libertas saucia. De Inquisitie in Daniel Heinsius, Auriacus, sive Libertas saucia (1602)*

In de Nederlanden in de 16e en 17e eeuw bestond een afschrikwekkend beeld van de Inquisitie. Talloze kerkelijke functionarissen martelen en doden duizenden weerloze ketters. Hugo de Groot bijvoorbeeld schatte het aantal slachtoffers op meer dan 100.000. (SCHEERDER 1944, 102-103) Het doet er in dit verband weinig toe dat het werkelijke aantal veel minder bedroeg: in de anti-Spaanse propaganda "deed" de Inquisitie het natuurlijk heel goed en deze was een topos geworden voor de gruwelen van Paus en Spaanse tirannie, ook na haar formele afschaffing in 1576.¹

Een verpersoonlijking van deze als gruwelijk voorgestelde instantie treedt op in het stuk dat we vandaag onder de loep nemen: *Auriacus, sive Libertas saucia* van Daniel Heinsius, dat in 1602 verscheen en een groot succes was. Geleerden als Dousa (over wie we zojuist alles vernomen hebben) en Scaliger prezen

---

¹ vgl. P.C. Hooft, *Nederlandsche Historiën* 29 (De) Spaansche Inquisitie ... (een) naam..., met zyn klank alleen, een geessel der ooren geworden. *Apologie van Prins Willem I*, p. 75 Tot gheenen anderen eynde ..., dan om de wreede Inquisitie van Spaegnien te bevestighen. (geciteerd naar *WNT* VI.1854)

De huiveringwekkende naam die de Inquisitie had wordt nog geïllustreerd door het feit dat de 19de eeuwse historiograaf van de Republiek, de engelsman John Lothrop Motley, haar zag als de grote oorzaak van de opstand in de Nederlanden. (MOTLEY I,1 p. 183)

In de Nederlanden is trouwens de Spaanse inquisitie nooit ingevoerd. Alleen de ondoelmatige bisschoppelijke inquisitie en als aanvulling/vervanging de pauselijke inquisitie, door de Spaanse koning geregeld.